

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU ESCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:
Pe un an: cor. 10.
Pe ½ an: cor. 5.
In străin.: cor. 12.
Numărul 50 bani.

REDACȚIA:
Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan
Roșianu, Dr. Victor Macaveiu,
Dr. Alexandru Nicolescu și
Dr. Alexandru Rusu.

Redacția și Admi-
nistrația:
»Cultura Creștină«.
Balázsfalva.

Nemulțămii delă Hajdudorog.

Religia lui Hristos: religia iubirii și a egalității regulează în cea mai desăvârșită armonie datoria și dreptul. Împlinirea datoriei și respectarea dreptului umplu de plăceri și bucurii pe atât de mari și alese, pe cât de josnice și urâte sunt patimile izvorâte din egoismul șuchiat și păgân.

Acela, care nu numai zice, ci și simte, că urmează religia adusă de blândul și preadreptul Isus, își va împlini în toate împrejurările datoria. Își va apăra drepturile cu toate mijloacele morale și până la cea din urmă răsufare. În aceiaș vreme însă va respecta și drepturile altora, sprijinind și ajutând împotriva nedreptăților pe cei sufer, pe cei împilați. Păgânul „botezat“, sub firma religiunii, în deaproapele său nu respectă nici cele mai puternice și mai adânci sentimente. El, ca un copil bolnav și nepriceput, știe să pretindă numai, iar despre a se supune și a da fiecărui ce e al său, nici idee nu vrea să aibă.

Cât sunt de departe oamenii de traducerea în faptă a învățăturilor admirabile ale Principelui păcii!

Prin bulla „Christifideles graeci“ s'a înființat episcopia gr.-cat. de Hajdudorog, care, după învățătura lui Hristos, ca oricare episcopie, e chemată, ca, în spiritul blândeței, al echității și al dreptății, să reverse cât mai multă lumină în suflete, să cucerească inimile pentru Dumnezeu, să înalțe moralul public și individual și să promoveze pacea, bunăstarea și civilizația între oameni. Dacă acest scop nu se are în vedere și nu se urmărește cu totdeadinsul, n'are nici un sens toată episcopia. Splendoarea externă a unei episcopii, în care nu-i

vieață și nu produce vieață, e spoiala mormântului plin de viermi.

Noua episcopie a produs chiar contrarul la aceea, ce cu dreptul se poate aștepta dela o atare instituțiune, sfântă după origine și destinațiunea ei. A produs ură și nemulțămire în sufletele acelora, cari au cerut-o, dar au primit-o în forma actuală și a produs un adevărat chin sufletesc în aceia, cari au primit ce n'au cerut, ce n'au dorit și de ce s'au îngrozit.

Încă din vara trecută, mai multe orașe (Nyiregyháza, Debreținul, Careii-mari) au început să colinde și să lupte pentru dobândirea sediului episcopesc, hotărît în bullă pentru Hajdudorog. Arma, cu care au plecat în luptă n'a fost interesul pentru mântuirea sufletelor, ci idea nefericită a statului unitar maghiar, nu o unitate, ce privește sentimentele de fidelitate, de alipire sinceră și de curat devotament pentru țara comună, — ci o unitate, ce privește limba. Publicul orașelor amintite, format din evrei, calvini, luterani și catolici a invocat, pentru ajungerea scopului său, nu motive religioase și de administrație bisericească, ci motive curat politice.

Tot atunci și tot din motive de natura aceasta s'au ridicat și împotriva limbii liturgice, care, cu eschiderea pentru totdeauna a limbii maghiare, are să fie limba greacă veche, dispunând bulla, cum urmează: „Ad linguam liturgicam huius novae erectae dioecesis quod attinet, praecipimus ut sit graeca antiqua.... vetita prorsus hungarica lingua, quam, quum non sit liturgica, in sacra Liturgia nunquam adhibere licebit.“

Aceasta dispoziție a bullei, explicată din partea S. Congregațiunii de Propaganda fide în senzul, că tot ce se cuprinde în cărțile liturgice orientale, e parte liturgică a cultului divin public, — a umplut de o adâncă nemulțămire pe cei dela Hajdudorog, cari promit, că nu vor depune arma, până ce nu vor avea limba maghiară ca limba liturgică. Iată ce scrie „Hajdudorogi Ujság“ în nrul dela 16 Martie a. c.:

„Mindannyian tisztában vagyunk már azzal, hogy *sem magyar oltári nyelvünk, sem püspökségünk*, — ugy ahogy ezeket elődeink megalkotni kívánták — ma nincsenek. Az a százados küzdelem tehát, melyet apáink megindítottak és annyi hittel és lelkesedéssel folytattak s reánk örökül hagytak, *ma is befejezetlen*. A mit eddig elértünk: megkezdett utunkon *csak az első lépés*; — nem is a legnehezebb. A kérdés *lényege*: a magyar oltári nyelv, — ma is megoldatlan. Mikor érjük ezt el?

Ki tudná azt megmondani. Az ut, a mit odáig meg kell tennünk — hosszu, a mai nemzedék tán nem is éri végét. Mindegy. Ha nekünk nem adatott a boldogság, belépni az ígélet-földjére: *a magyar oltári nyelvü magyar püspökségbe*, — majd elérik unokáink, vagy ezek unokái; a következő nemzedékeknek is csak az lesz a feladata, a mi a miénk: küzdeni megszentelt eszményeinkért és célt érni s ha ezek el nem érhetők, — örökül hagyni utodainkra a főlemelő harcot. Mit hoz a jövő? nem tudhatjuk. *De azt tudjuk*, hogy apáink hitökért és magyarságukért folytatott eme százados küzdelemmel *mélyen bevésték Hajdudorog nevét* a magyarság ezeréves történetének lapjaira: *a mi feladatunk* meg az, hogy e küzdelem lankadatlan folytatásával az ősök által megkezdett írást folytassuk mindaddig, *mig csak célt nem érünk; mindaddig, mig csak egy hajdut is szülnek a hajdudorogi anyák!*"

De câtă însuflețire, de câtă perseveranță și de ce nădejdi mari ne vorbesc șirele acestea! Am aveà o adevărată mângâiere sufletească, dacă, într'un alt articol din acelaș număr alui „Hajdudorogi Ujság“, n'am vedeà ticăloșit întreg modul de gândire și simțire, manifestat așa frumos în primul articol: dacă n'am citi în acelaș număr ura, cu care scriu împotriva Românilor, cari sunt neliniștiți și nu voesc să recunoască a fi aparținători în legăturile canonice ale episcopiei de Hajdudorog, și cari se opun cu îndârjire atentatelor îndreptate împotriva ființei lor etnice.... Câtă lipsă de dreptate, de dragoste creștinească și de consecință!... Ei își apără și vreau să-și apere dreptul, dar urăsc și atacă dreptul altora, ei luptă pentru un lucru, ce nu-l au și ne insultă, pentrucă noi ne apărăm ce avem. Ei se cugetă numai la interesul lor propriu, ce vreau să-l promoveze cu gunoiul de creștini și Români după nume, cari ar vrea să-și uite de marea și sfânta datorință de a-și apăra limba, darul prețios, primit dela Dumnezeu, că să-l fructifice și nu ca să-l risipească.

În țările culte, chiar și în vieța economică, cuceresc tot mai mult principiile luminate, încălzite și întărite de învățătura dumnezească: 1. că societatea omenească e un trup din mai multe membre și nu o massă de atomi, cari se războiesc unii împotriva altora; 2. că muncitorii adevărați sunt soți buni și nu certăreți nebuni, și 3. că cinosura în comerț o poate formă nu egoismul, ci singur numai justiția. — Va dà Dumnezeu, ca direcția aceasta arătată cu competență de mari bărbați și pro-

funzi cugetători, cum a fost și Carlyle, să fie cunoscută și urmată și la noi, cel puțin pe teren religios.

Sub domnia acestor principii, limba românească, — chiar și când parohiile gr.-cat. române ar rămâne în episcopia de Hajdudorog, — în sensul bullei „Christifideles“ și al decretului nunțului, datat în Viena la 28 Octomvrie 1912, ca *limbă vernaculă*, trebuie să fie respectată în pastorație, la predică și cateheză și în administrația bisericească. Cum însă nu stăpânesc încă acestea principii creștine, limba românească, una din limbile vernacule din episcopia de Hajdudorog, e desconsiderată și huiduită. Vorbească faptele! Cărmuitorul acestei dieceze a dat o pastorală și mai multe cerculare, dar nici unul n'a fost tradus și în limba zecilor de mii Români, aruncați acolo. S'au numit protopopi, cari absolut nu cunosc limba maternă a Românilor din aceea episcopie. Se pretinde, ca limba românească să fie scoasă din corespondența bisericească, să nu se catehizeze în limba română și limba românească să nu mai fie limbă de propunere în școli. În chipul acesta se pot câștiga merite înaintea oamenilor, dar *e imposibil* a câștiga merite înaintea lui Dumnezeu, care e Părintele drept și iubitor al tuturor.

Ce deosebire între ei și noi! Ei conduși de cea mai ne-creștinească intoleranță; iar noi, în parohiile puține, cari s'au ținut de provincia noastră mitropolitană, a căror credincioși n'au fost Români, niciodată nu ne-am atins de limba și datinile lor.

Îți face impresia, că oamenii aceștia nici habar n'au de complăcerea lui Dumnezeu, ci numai de complăcerea unor oameni. Altcum ei înșiși, cei dela Hajdudorog, ar lucra, ca toți aceia, cari se simt foarte rău în societatea lor, să fie eliberați, să fie lăsați acolo, unde au fost toți, cari „*instantissime*“ au cerut și cer aceasta dela Roma, cum și ei tot „*instantissime*“ au cerut dela Roma excardinarea dela episcopiile românești.

La aceasta însă nu ne putem gândi încă. Dinpotrivă suntem siliți să ne gândim la mai rău. Melles Emil, — se zice, că ar fi abate și slujitor la altarul blândului Isus —, în 2 Martie a. c. în adunarea generală alui „Országos Magyar Szövetség“, care știm, ce scop urmărește, a ținut o conferință despre: „*Az új gör.-kath. egyházmegye és a magyar nemzeti érdekek*“. Conferința aceasta e publicată și într'o broșură de 10 pag.. Conferențiarul arată în scurt istoricul înființării noiei episcopii, pe care o prezintă ca „*magyar nemzeti vívmány és*

győzelem" (pag. 4). Aceasta o dovedește — scrie — deosebit „agitația extraordinară” a Românilor împotriva acelei episcopii. Zice anume patriotul Melles: „Hogy az új gör.-kath. egyházmegye magyar nemzeti szempontból becses vívmány és értékes intézmény, semmi sem bizonvítja jobban, mint az a szertelen izgatás és szünni nem akaró jajveszeklés, a mely annak proklamálása óta az oláh nemzetiségi sajtóban és társadalomban állandóan napirenden van” (p. 4). Pentru învingerea aceasta națională maghiară a început să se miște și pașnicul popor rutean, în urma agitației susținute cu bani rusești, cari „*magas pozíciójú egyéneket is megnyertek a magyar állameszme elleni akciónak...* (és) megmételtyezték az említett vidékeket”, adică partea nordică a Ungariei, cum scrie mai la vale (p. 6). *

Infierbântatul patriot, care trece „*judicata și dragostea lui Dumnezeu*” (Luca 11, 42), din punct de vedere național maghiar nici nu-i mulțămît cu triumful și învingerea de până acum. Îi mai trebuește încă mult: 54 parohii rurale și 18 parohii dela orașe, cu aproape 100,000 credincioși. Intre cele 54 parohii, 13 ar fi din arhidieceza de Alba-Iulia și Făgăraș și din dieceza de Oradea-mare, iar cealalte din diecezele rutene. Dintre orașe ar dori Clujul, Gherla, Dejul, Aradul, Dicioșânmartinul etc., pentrucă, după conscrierea poporului din 1900, în cele 54 comune și 18 orașe sunt locuitori în număr considerabil de religione gr.-cat. și maghiari după limbă (p. 7). Din motivul acesta scrie, că Maghiarii au să se plângă și nu Români, pentrucă a avut curajul să facă în adunarea amintitei societăți, următoarea moțiune: „Az illetékes legfőbb egyházi és világi fórumok, nemkülömben a magyar társadalom előtt fel kell fejteni a sérelmet, mely a magyarságot éri, midön a magyar hivek számára alapított új egyházmegyéből még majdnem százezer magyar hívőt kihagytak és alkalmas módon akciót kell indítani, hogy a fentebb elősorolt 54 magyar plébánia és 18 város gör.-kath. magyarsága utólagosan az új egyházmegyéhez csatoltassanak” (p. 9).

Oare, a cărui spirit e preotul acesta, care se prezintă atât de ignorant în ce privește cunoașterea raporturilor etnografice dela noi și atât de întunecat în lumina învățăturilor sublime ale lui Isus Hristos?... Poate, se înșală, răzimându-se în scrisul său pe date, ce nu le cred în locul întâiu chiar aceia, cari le subministrează. Dar, oare pentrucă nu se coboară acești preoți în sufletele lor, să vadă, că legea Domnului e legea iubirii,

a dreptății și a adevărului, că-i păcat a provoca violența brutală și sălbatică a masselor împotriva unor cetățeni, cari cred, că și Dumnezeu voește, să se apere împotriva loviturilor, ce le primesc din toate părțile?... Pentru ce nu vă coborâți în Arad (413), Gherla (1350), Dej (302), Diciosânmărtin (235) etc. și să întrebați pe cei 413; — 1350; — 302; — 235, cari vorbesc ungurește, că ce sunt ei: Maghiari, ori Români? De ce nu mergeți în toate parohiile rupte dela Biserica română gr.-cat., să Vă convingeți despre naționalitatea bieților țărani de acolo, de mila cărora plâng amicii și râd dușmanii? — „Voiți să izbutiți? — Faceți totul ce este bine prin mijloace bune!“ O puteți, numai să vreți.

Aici ne vine în minte ceea ce zicea marele poet perzian, Firdusi, despre șahul Mahmud:

„De ar fi el nobil, cât e de poltron,
Alături lui el m'ar fi pus pe tron,
Dar ce să ceri aceluia ce nu știe
Ce-i drept și demn și ce-i marinimie?“

(trad. de G. Coșbuc).

Să sperăm, că oamenii se vor desmeteci și vor vedea răul, ce-l fac sufletelor răscumpărate cu Sângele preascump al Domnului, și vor înțelege adevăratul interes al patriei comune, pe care o va apăra și înălța nu cunoașterea unei limbi, ci eroismul, cinstea și hărnicia tuturor cetățenilor.

* * *

În împrejurările acestea grele, noi să ne rugăm cu Biserica: „Dă-ne și nouă, bunule, lupta cea bună să o luptăm... credința să o păzim nedespărțită, capetele nevăzuților bălauri să le sfârmăm, și învingători ai păcatului să ne dovedim, și fără de osândă să ajungem, să ne închinăm și sfintei Invieri“, care — urmează totdeauna după Vinerea mare a patimilor.

SENIOR.



Turcii și religia lor*).

(1)

Domnilor și damelor!

De-o jumătate de an suntem martorii unui războiu, care, să o spunem dela început, constituie o rușine a civilizației europene din veacul al 20-lea.

Din Octombrie a. tr. până în ziua de azi, și cine știe până când încă, nu departe de noi, în peninsula balcanică, curg șiroaiele de sânge omenesc. — Patru state mărunte, cu puteri unite, au pornit războiul contra Turciei, în numele crucii, în numele principiului de naționalitate. Și astăzi, după șese luni de zile, putem să spunem, că, de multă vreme încoace, de veacuri poate, alt războiu poate nu s'a mai purtat în chip așa de crudel, că de veacuri poate nu s'au săvârșit măceluri de oameni nevinovați, ca în războiul balcanic din zilele noastre. E deajuns să amintesc, că nu trece zi, fără ca gazetele să nu înregistreze atrocități, din ce în ce mai sălbătice, săvârșite de popoarele, cari sub steagul crucii au pornit la luptă, la „cruciadă împotriva Islamului“. — Ceeace se petrece astăzi, zilnic, prin munții Albaniei, față de nenorociții Albanezi, ori ceeace se petrece cu frații noștri Macedo-Români, ne amintește de veacurile cele mai întunecoase ale trecutului.

Și Europa, Europa cea civilizată și cultă nu este în stare, nu poate să se avânte la hotărîrea armonică de-a pune zăgaz cu orice preț vărsării criminale de sânge din Balcani, deslănțuirii de patimi și instincte omenești, carea nu ar mai trebui să fie cu putință, în acest chip, în veacul al douăzecilea!

Domnilor și damelor! Din încăierarea de pe câmpiile Traciei, din munții Hemului și ai Pindului, mi-se pare, că adevăratul învins va fi — evanghelia, va fi iubirea frățească, va fi dreptatea și civilizația de astăzi a Europei.

Domnilor și damelor!

Cred că nu este fără interes pentru Dvoastră, ca în conferința Academiei noastre populare de astă seară, eu să vă vorbesc despre o temă în legătură cu evenimentele din Balcani, și anume despre *Turci și religia lor*. — Cu atât mai

*) Lucrarea de față este o conferință, ținută de autor la „Academia populară“ din Blaj, în seara de 23 Martie n. a. c., ceeace lămurește deci reflexiile de actualitate dintr'însa.

vărtos o pot face aceasta, cu cât astăzi avem și în românește o *traducere* inzestrată cu note și explicații a „Bibliei“ turcilor, sau a *Coranului*. Traducerea aceasta e datorită profesorului de limbi orientale dela universitatea din Cernăuți, Dr. Silvestru Octavian Isopescu¹⁾.

Să nu așteptați însă o expunere sistematică, erudită a acestei teme. Mi-se pare mai potrivit cu caracterul Academiei noastre, să stăruiesc asupra unor momente singuraticе, a căror cunoaștere să contribuie la orientarea Dvoastră în general asupra Turcilor și asupra religiei lor, și mai ales să Vă ușureze înțelegerea celorce, mai ales acum, zi de zi le citim prin gazete.

Permit câteva cuvinte asupra persoanei lui Mohamed, asupra primelor începuturi ale religiei sale, voiu spune, cari sunt învățăturile fundamentale de credință și de morală ale Islamului, și pe urmă voiu stărui asupra câtorva momente și instituții din viața lor religioasă socială.

* * *

Turcii de astăzi sunt credincioșii religiei, a cărei numire tehnică este Islâm. Cuvântul *Islâm* pe românește înseamnă *supunere* devotată (față de voia lui Dumnezeu!) Alături cu Iudaismul și Creștinismul, Islamul este o religie monotheistă, adecă recunoscând un singur Dumnezeu.

¹⁾ Pe lângă Introducerea ce o permite Dl Isopescu traducerii Coranului, am mai folosit pentru conferența de față următorii autori:

1. Joh. Fahrngruber. Nach Jerusalem, ein Führer für Pilgerfahrten und Reisen etc., II Auflage, L. Woerl, Würzburg.

2. Palästina und Syrien V Auflage, din colecția Meyers Reisebücher, Leipzig u. Wien, Bibliographisches Institut 1913.

3. Dr. Paul Wilhem von Keppler, Bischof von Rottenburg, Wanderfahrten und Wallfahrten im Orient, VI Auflage, Herder, Freiburg i. Br. 1909.

4. Insemnări proprii, din vremea când ascultam lecțiile de limba arabă, ale profesorului W. Neumann la universitatea din Viena.

5. Mai relevez din literatura românească, un potrivit articol al Dlui S. O. Isopescu: „Cum s'a revelat Coranul“, publicat în nr. 14—913 din revista „Flacăra“.

Ce privește cuvintele de origine arabă ori turcească, m'am silit să le transcriu în limba românească cât mai foneticеște. Circumflexul deasupra cutărei vocale, înseamnă că vocala e lungă. De obicei acolo este și tonul. In alte cazuri tonul e indicat prin accent ascuțit deasupra vocalei corespunzătoare.

Intemeietorul Islamului este Mohâmmed, biblia Islamului este Coranul sau, articulat, Al-Coranul, aderenții Islamului se chiamă: Moslimi, adică credincioși. Numărul acestor credincioși este astăzi aproximativ 220 milioane, reslățiți peste un teritor mai estins decât teritorul ce îl ocupă creștinii, a căror număr este firește mult mai mare.

Mohâmmed sau cu numele complet *Abu-l-Kâsim ibn Abdallâh* (tatăl lui Kâsim, fiul lui Abdallâh) s'a născut din o familie mai puțin aleasă din Mecca, numită a Hașimiților, pe la a. 570 d. Chr.

Până la vârsta de 25 de ani trăi între împrejurări materiale modeste. De timpuriu îi muriră părinții, și așa sarcina creșterii sale căzû pe umerii bunicului său Abd-el-Mottalib și apoi pe ai unchiului său Abu-Tâlib, care eră însuș sărac și cu familie număroasă, așa cât tinărul Mohâmmed trebuia să-și câștige pâinea zilnică ca păstor de oi și capre.

La vârsta de 25 de ani el se căsătorî cu o văduvă bogată *Chadîgia* și deacum înainte vieța lui ia o direcție cu totul nouă.

Nu se poate urmări cu siguranță dezvoltarea și criza sufletească prin care a trecut, precum tot așa nu se poate constată cu siguranță timpul și împrejurările, cari au determinat pășirea lui Mohammed, ca profetul unei nouă religii.

Iată cum espune acestea împrejurări profesorul Isopescul din Cernăuți, în *Introducerea* ce o face traducerii Coranului (pag. 13—15).

„La care timp și prin cari împrejurări ajunse Mohammed la îndoieli și lupte religioase, nu se poate constată... Din împrejurarea, că el pe al doilea fiu al său l-a numit *Abd-el-Manaf* (servul idolului Manaf), rezultă, că el, pe timpul nașterii acestuia, încă nu se lăpădase de credința părinților și concețtenilor săi. Afară de aceea ni-se mai comunică despre el, că eră un om cu totul cinstit și din toate părțile stimat, încât căpătă conumele *El-Amin* = cel credincios. — Cu privire la înfățișarea sa, ni-se spune, că eră de statură mijlocie dar împunătoare. Pe capul său mare aveă păr negru, puțin creț, sub gene lungi și grele sclipiau fără odihnă ochii cei negri, nasul se ridică în forma ciocului de aceră din fața sa ovală, gălbuie, încunjurată de-o barbă deasă. Capul său eră postat pe umeri largi... piept puternic și totuș eră statura lui mai mult sveltă. Când umblă, mișcă vioiu întreg corpul, ca și când

s'ar fi scoborît de pe un deal. Măcar că erà puternic și bine făcut, totuș aveà o constituție nervoasă și din copilărie suferia de afecțiuni epileptice sau, mai bine zis, hysterice, îmbinate cu halucinații. Dureri fizice nu putea suferi și măcar că legea sa a răspândit-o prin sabie, totuș nu se poate zice, că personal a fost viteaz. Asemenea nu suferia miros rău și se parfumă cu aromatele cele mai alese. Temperamentul său erà aplecat spre melancolie, totuș însă erà amabil, eloquent și cu mare popularitate. Intre umeri aveà un semn curios: „pecetea profeției“..

„O influință hotărîtoare seamănă să fi avut asupra lui *Varaka*, un neam al soției sale și *Zeid ibn Amr*, cari amândoi se țineau de aceea grupă mică de oameni, ce văzând corupția religiunii poporului lor, se străduiau să ajungă la o cunoștință mai adevărată religioasă și ajunseră așa la monoteism, trecând sau la judaism sau la creștinism sau în fine formându-și un deism propriu. Erau anume mulți Jidovi în Arabia, care pribejiră încolo, după ce-și pierdură independența politică în Palestina, și se arabizară cu totul, până la legea lor, care și-o păstrară curată. Asemenea se aduse la Mekka prin sclavi abessynici și creștinismul, deși într'o formă cu totul tot degenerată: icoana preacuratei fecioare erà pusă în Kaaba lângă idolii semințiilor arabice, iar orașul *Nagjrân* în lemen erà rezidența unui episcop creștin, și semințiile arabice de lângă hotarele Syriei asemenea primiseră creștinismul.

„Mohammed n'a cunoscut nici când s. Scriptură, nici Testamentul Vechiu, nici Testamentul Nou, ci auzise numai istorii dela Jidovi și Creștini, primele pline de fabule rabinice, iar celelalte mestecate cu legende apocrife. Deși cunoștințele sale despre judaism și creștinism erau foarte mance, totuș sufletul său se sgudul și se aprinse de ideea despre un unic creator al lumii, despre profetism, precum și de învățătura despre înviere și judecata de apoi. Zeii crăenilor (conștonalilor) săi deveniră pentru el niște idoli fără fond și adorarea lor i-se părea uriciune; și cu cât se adância cunoștința sa despre Dumnezeu, cu atât mai spurcat i-se părea păgânismul poporului său, și cu atât mai mult îl cuprindea dorul, să restabilească credința cea adevărată a patriarhilor Abraam și Ismael. Adese se retrăgea el în singurătatea sălbatică a munților mekkani și stătea acolo pe gânduri. Ascasă și privegheri peste noapte măriră nervositatea sa, visuri și halucinațiuni îl iritară până la boală, și într'o zi, când se află pe

muntele *Hira*, în anul al patruzecilea al vieții sale, în anul 610 în luna Ramadân, i-se arată deodată arhangelul Gabriel și strigă către dânsul: „Citește!“ Răspunzând el, că nu știe citi, îl provocă îngerul de trei ori să citească și apoi îi făcî prima revelațiune, rostind către el cuvintele conținute în primele cinci versuri ale surei 96, cari sună cum urmează:

Citește! În numele Domnului tău, care a făcut
A făcut pe om din sânge închegat,
Citește! căci Domnul tău e prea bun,
El este cel ce ne-a învățat să purtăm condeiu,
L-a învățat pe om cece n'a știut.

„Plin de spaimă și de groază, că ar fi îndrăcit, grăbi acasă la Chadigîa și-i istorisi pățania sa, Ea îl mângăie, însă el totuș rămase chinuit de gânduri negre și așteptând o manifestare nouă a îngerului. Acesta însă nu se mai arată și Mohammed se purtă acum cu gândul să se arunce din vârful unei stânci pripurii, spre a pune un capăt îndoielilor. În fine, după un restimp de aproape trei ani, numit *Fatra*, îi apărî iarăș arhangelul Gabriel în glorie cerească. Tremurând de iritare grăbi el acasă și-o provocă pe Chadigîa să-l acopere cu mantaua sa, ca de obicei, când aveă afecțiuni nervoase. Zăcând în astă stare, auzi el cuvintele surei 74, 1—7:

O tu acoperitule,
Scoală-te și îndeamnă
și pe Domnul tău îl preamărește,
și hainele tale le curățește,
și de spurcăciune fugi;
și nu dăruî, ca să capeți mai mult,
și așteaptă-l cu răbdare pe Domnul tău.

„Aceasta descoperire o ținî el de sântire pentru diregătoria profetică, și conștiința nestrămutată, cumcă el ar fi trimisul ales de Dumnezeu, ca să restituie religiunea lui Abraam ca binevestitor pentru cei credincioși și certător pentru cei necredincioși, nefiind înzestrat cu altă putere minunată, decât cu versuri din Coran, recitate în extasă, îi dă puterea să sufere ocară, batjocură, dispreț și prigonire, să părăsească orașul său de baștine, să ieă în ajutor vicleșug, înșelăciune și forță, până reușește să între ca biruitor în Mekka și să consolideze sub steagul Islamului semințiile arabice pururea desbinate și să formeze din ele o comunitate războinică și vitează, care

după o sută de ani după moartea sa, domnea peste cea mai mare împărăție, ce o văzuse lumea până atunci“.

Disgustul deci, cum se pare, de cultul vechiu arab, care onoră stelele, izvoarele, pietrile, șerpi, chipuri idolești, de altă parte influința unor învățături iudaice și creștine, pe cari însă le auzise numai în chip fragmentar și greșit, îl făcură pe Mohammed să rupă cu păgânismul tradițional al neamului său, reținând totuși din acela cultul unei pietri mari negre, așezate într'un templu quadrat, numit *Kaaba*, în Mekka, și făcându-o mai apoi chiar centrul cultului religios al Islamului. Piatra aceasta nu este altceva decât un meteorit. După tradiția arabă, îngerii au adus-o din raiu lui Avraam, când a rezidit el *Kaaba*, ce o zidise întâiu însuși Adam, și care la început fusese albă, dar s'a înegrit de sărutările oamenilor păcătoși.

Dintru început, la primele sale pășiri în public ca profet, află puțină aderență, chiar și în propria sa familie. Mai târziu, misiunea lui ajunsese să fie întimpinată în Mekka cu dușmănie tot mai mare, așa cât se văzû silit ca să părăsească cu câțiva credincioși ai săi Mekka, în Septembrie a. 622, și să fugă în orașul *Jathrib*, astăzi numit *Medinat En-Nabî* = cetatea profetului, sau simplu numai *Medina*.

Fuga aceasta, pe arabește *Hedjra* = emigrare, este socotită ca începutul religiei moslimitice și totodată ca *începutul erei mohamedane*, adecă de atunci, resp. dela începutul anului Hedjrei (10 April ori 16 Iunie) încep ei a număra anii, precum noi o facem dela Nașterea Dlui Hristos. — Observ, că anul mohamedan este an lunar de 354 resp. 355 de zile. Intre anul lor și al nostru, solar, este deci o diferență de 11 resp. 12 zile și așa în 33 ani de ai noștri mohamedanii numără 34 de ani. De aci provine apoi că, de ex., luna Ramadân, luna postului turcesc, cade în diferite anutimpuri. Când scriem noi a. 1913, Turcii numără *anul 1331* dela Hedjra!

În Medina el ajunge *emir*, adecă principe al orașului, aci zidește el și cea dintâiu moșee sau biserică a sectei sale. De aci secta lui se lățește repede, ce e drept, nu pe cale pacinică, ci cu luptă și reshoai. La a. 630 el revine la Mekka, de astădată ca biruitor, nimicește idolii Meccanilor, lăsând neatinsă, ba declarând chiar de sanctuarul noiei religii și al unicului Dumnezeu *Allah*, piatra cea neagră din *Kaaba*.

Doi ani mai târziu, la 8 Iunie 632, Mohamed moare, pe neașteptate. Dar până în vremea aceasta, se poate zice, că

partea cea mai mare a Arabiei eră deja cucerită pe sama Islamului.

Urmaş al lui Mohamed, *calif*, ajunse socrul său *Abu Bekr*, apoi *Omar* şi *Othmân*. Al patrălea calif e ginerele profetului *Ali*, dela care califatul trece la a. 661 în mânilor lui *Moâviia*, locuţinătorul Syriei. Damascul cucerit dela Bizantini, încă la 635, ajunge capitala Islamului şi reşedinţa califilor din dinastia *Omaiazilor*. Biserica ridicată de împăratul Arcadiu (395—404), pe ruinele unui splendid templu păgânesc, şi închinată sf. Ioan Botezătoriu, ajunge jumătate în stăpânirea Moslimilor, împreună cu jumătatea răsăriteană a oraşului, până în veacul al 8-lea, când însuşi califul Walid ridică cea dintâiu secure împotriva altarului principal al creştinilor. Pe locul acela s'a ridicat apoi o nouă clădire, pe care ştirile vechi o descriu ca pe o minune a lumii. Ea a fost însă aprinsă şi arsă în veacul al 15-lea (1401) de Timur al Mongolilor, dar mai târziu iarăşi restaurată. Lângă moşea aceasta, 131 metri de lungă, 38 m. lată, numită: *moşea Omaiazilor*, se găseşte o mică clădire quadrată, cu cupolă, bogat decorată, în carea, după credinţa Mohamedanilor, s'ar afla şi astăzi capul sf. Ioan Botezătoriu. În anul 1893 o mare parte a moşeei a fost pustiită de foc, şi cu acest prilej a căzut pradă flacărilor cea mai însemnată comoară a ei: coranul califului Othman, care nu se mai găsiă decât în acel singur exemplar. — A rămas însă şi mai departe o inscripţie grecească săpată în piatră, descoperită pe la 1850, de un învăţat german, carea mărturiseşte împotriva Islamului, rostindu-i sentinţa şi ţintuindu-i-o pe una din cele mai mândre ale lui clădiri. Inscripţia sună: „Vecinică e, o Hristoase, împărăţia ta şi stăpânia ta va ţineă până în veac!“

Palestina e cucerită încă în vremea califului al doilea, *Omar*. Califul însuşi este de faţă la predarea Ierusalimului şi de atunci, cu oarecari întreruperi în vremea cruciadelor, până azi, Ierusalimul, cu numele arab *El-Kuds* = cetatea sfântă, este, tot sub stăpânirea lor — poate spre binele naţiunilor creştine, a căror rivalitate altfel vrednică de laudă, spre o înstăpânire asupra locurilor sfinte, ar fi cu siguranţă un nou şi continuu prilej de neînţelegeri, de certe, de resboaie. Pe locul unde a stat templul măreţ, zidit de împăratul Solomon, respective de Irod cel mare, astăzi se ridică, în mijlocul aşa numitului *Haram-eş-Serif* = teritorul sfânt, *Kubbet-es-Sachra*, sau (mai puţin corect!) *moşea lui Omar*, o clădire, ce e socotită ca cel mai mare

cap de operă al artei, mai ales decorative, a Islamului. În mijlocul acestui sanctuar, călătorul la Ierusalim poate vedea o piatră mare, necioplită, 17'7 m. lungă, 13'5 m. lată, probabil odinioară vârful cel mai înalt al piscului Morița. Tradiția și legendele iudaice și mohamedane legate de aceasta piatră sunt însă foarte numeroase. Mohamedanii, în special, cred, că piatra aceasta plutește liber în aer: dedesubtul ei ar fi o prăpastie mare, unde se adună de 2 ori pe săptămână sufletele morților la rugăciune; piatra aceasta ar fi grăit mai de multeori, odată cu profetul, care s'a rugat acolo, altădată cu califul Omar; iar când Mohammed a fost răpit în ceriu, împreună cu calul său înaripat *Burâk*, piatra ar fi voit să meargă în urma lui, dar îngerul Gavriil nu a lăsat-o, etc. Adevărul este, că dedesubtul pietrei se află o groapă mare, la care scobori pe câteva trepte, și unde se poate convinge oricine, afară de Moslimi, că *Sachra*, sau piatra cea mare are un fundament destul de solid!

Lățirea Islamului s'a făcut cu o iuțeală de necrezut. E adevărat însă și aceea ca oștile fanatice ale noiei credințe nu întâlniră în drumul lor de cucerire decât state îmbătrânite și în decadență. După Syria veni rândul altor țeri vecine. Un general alui Omar, *Châlid* cucerește Persia și țările vechei Assyrii, altul, *Amr*, Egiptul și Africa de miazănoapte. La 641 Arabii intră în cetatea zidită de Alexandru cel Mare la 332 a. H., cetatea științei antice păgâne, cu biblioteca ei de sute de mii de volume, mai apoi cetatea vestitei școli catehetice creștine, de pe a cărei catedră Panten, Origene, Clemente Ales., mai târziu s. Atanasiu cel mare etc. etc. au aruncat semânță credinței și științei creștine în întreagă lumea.

Pe ruinele și din ruinele culturii vechi egiptene se ridică moșee și în valea Nilului, iar Alexandria de astăzi precum și, nu departe de aci, Kairo sunt și astăzi centre de frunte ale Islamului, vestite prin reminiscințele istorice, ce se leagă de ele. La Kairo merită să amintesc în chip deosebit universitatea de acolo, *Gama-el-Azhar*, centrul și focalul întregii vieți științifice a Mohamedanismului de pretutindena. Clădirea este totodată și casă de rugăciune. În aceeaș vreme sala principală, cu cele 4 apside pentru rugăciune, folosite de cele 4 secte principale ale Moslimilor *Sunniți* (Malikiții, Șafiiții, Hanafiții și Hanbaliții), slujește și ca singură sală de lecții, pentru cele vre-o treisute de *Ulema* = profesori, și ca auditoriu pentru vre-o 10.000 studenți (între 10 și 20 ani), ce se adună aci din toate

țările Islamului. Se poate închipui viața ce stăpânește aci, când în sala aceasta cumulativă deodată câteva duzine de profesori ale celor 4 secte, încunjuțați de ascultătorii lor, cari în loc de bănci șed pe podeaua sălii, își fac cursurile lor, își apără fiecare părerile, ce le are în explicarea Coranului, împotriva colegului său profesor, care propune ascultătorilor săi în imediată vecinătate. Coranul, adecă Biblia lui Mohammed este alfa și omega, începutul și sfârșitul a toată știința, ce se face aci: Coranul este teologia, Coranul este jurisprudența Islamului. Filologia sau știința limbilor se învață numai întrucât e necesară pentru cetirea și înțelegerea Coranului. Scopul întregii instrucții pare a fi: să știi de rostul întreg Coranul: dela început până la sfârșit, și dela sfârșit până la început!

Despre începuturile unei instrucții europene, despre cercetarea școlilor apusene, etc. episcopul Keppler în cartea sa are o observare, ce mi-se pare de o deosebită actualitate. Formalismul vieții și culturai mohamedane amestecat cu sclipeala instrucției europene, produc, spune Keppler, pe Turcii modernizați (*Reformtürken*), cari sunt tot așa de răi, ca și Jidovii modernizați: Turci modernizați, „cari își bat joc de legile rugăciunii și postului din Coran, beau vin, își lapădă deodată cu hainele și obiceiurile însuși caracterul oriental și își însușesc în schimb: limbă europeană, spoială europeană și viții europene.“

Din parte-mi așa cred, că aci trebuie să căutăm mai deaproape și cauzele adevărate ale dezastrului actual al Turcilor, în peninsula balcanică!

Dar, să ne întoarcem la trecut, ca să urmărim mai de parte avântul de cucerire al Islamului.

După cucerirea Egiptului, veni acuși rândul Africei de miază noapte, a Siciliei, a Spaniei, și până în Gallia ajung ostașii lui Allah, de unde însă Carol Martel, în două lupte (Tours și Poitiers, a. 732), îi respinge; în schimb însă, în aceeaș vreme se ridică împărății mohametane pe țărmii Gangelui și ai Indului, în Azia.

Nici chiar desbinarea în mai multe împărății: la *Bagdad*, *Cairo*, *Cordova* (Spania), nici nenumărate certe pentru tron, între feluritele dinastii ce se ridicară rând pe rând, nu împiedecă avântul de cucerire și de lățire a Islamului printre păgâni și printre creștini. Turcii propriu ziși, neam de origine iafetită — pe când Arabii sunt Semiți — cuceresc la

1453 Constantinopolul, care văzuse la porțile sale o oaste mohametană încă în veacul al 7-lea — punând semiluna, în locul crucii, pe vârful bisericii Agia Sofia zidită de Iustinian I, și abia zidurile Vienei pun stavilă întinderii lor mai departe spre apus.

Vezi bine, astăzi Islamul a pierdut o bună parte din teritoriul cucerit odinioară — și probabil va mai pierde încă! Cu toate acestea, în Azia, în Indii și Africa, mai curând putem vorbi despre o reslățire și răspândire a Islamului.

Autoritatea supremă, de *califi* ai Islamului o au acuma, începând dela a. 1517, Sultanii osmanici, adecă cei din Constantinopol.

Dr. VICTOR MACAVEIU.

Locul nașterii sfântului Pavel: Tarsus.

Cidnul, după un drum de vre-o 140 Km. prin șesul Ciliciei, ajunge la renumitul *Tarsus*, trece prin mijlocul cetății și de aici, făcând încă un drum de vre-o 20 Km., se varsă în Marea Mediterană. În preajma Tarsului grădini frumoase și ruine, cari plâng după apusa glorie a cetății. Când locuitorii fac săpături lângă vechile ziduri ale orașului — la „Poarta lui Pavel“ —, dau de teracote și monete din vremea Apostolului. Multe s'au schimbat de atunci, dar situația orașului a rămas aceeași. Dacă ne suim pe culmea cea mai înaltă: stăm pe locul, unde se ridică odată cetățuia vechiului Tarsus și palatul regesc, despre care ne vorbește Xenofon în *Anabaza* sa ¹⁾. O panoramă răpitoare se desfășură în fața noastră: de ne întoarcem spre spre sud, avem înaintea noastră întinsele ape ale Mediteranei; la stânga vederea ni-e întreruptă de lanțul Amanului (*Alma Dag*); la dreapta și în fund, la nord, se ridică, despiciând văzduhul, maiestrosul Taurus cu colosul *Metdesis* (azi *Bulgar Dag* 3478 m.); împrejurul nostru întinsul șes al Ciliciei, cu râuri, cari sclipesc la soare, cu grădini și dumbrăvioare²⁾.

Tarsus are o mare însemnătate și din punct de vedere istoric. El e un centru în istoria orientului, el e stațiunea de predilecție a marilor cuceritori din răsărit. Aici a staționat *Cirus cel Tânăr* († 401 a. Hr.), în a cărui oștire eră și istoricul

¹⁾ Xenofon, *Anabaza* I 2 n. 23.

²⁾ Cfr. Adolf Deissmann, *Paulus* (Tübingen 1911) p. 23.

Xenofon. Pe timpul acestuia Cilicia era un *regat* cu capitala Tarsus; pe malurile Cidnului se ridicau palatele regești ale lui Syennesis, care de frica dușmanului se refugiase în munți împreună cu toți locuitorii capitalei, afară de comercianții, cari aveau prăvălii. Deși oștirile lui Cyrus prădasera orașul și palatele regești: tânărul principe persian a câștigat pentru sine pe Syennesis, cu care s'a împrietenit ¹⁾. — Perșii lui Darius dădeau tocmai foc bogatei cetăți, când sosi Alexandru cel Mare dela porțile Ciliciei; Perșii fug, și Alexandru, după ce a stâns focul, era să se prăpădească în valurile reci ale Cidnului ²⁾. În Tarsus s'a odihnit și pajura romană, ostentată de avântul biruințelor din Asia. Aici s'a oprit și Cicero cu oștirea sa ³⁾; aici au staționat și înflăcărații luptători ai lui Isus, cari voiau să cucerească țara sfântă. — Dela Pompeiu încoace Tarsus stăt în cele mai bune relații cu Roma, care-i dă prețioase privilegii pentru multele dovezi de deosebită prietenie. Între altele capitala Ciliciei a primit privilegiul de *civitas libera* ⁴⁾ și ca atare era scutită de biruri directe și avea deplină libertate în administrarea afacerilor sale; August a confirmat aceste vechi privilegii.

Așezat lângă renumita șosea, care unește Siria cu Asia mică și fiind punctul de întâlnire al națiunilor, Tarsus a devenit în scurtă vreme centrul negoșului oriental. Tot ce trecea din Siria peste Aman și Taurus și tot ce venea pe uscat din Efes și Corint la Damasc și Ierusalim, trebuia să se oprească la Tarsus; mărfurile cele mai deosebite din apus și răsărit treceau prin această cetate; pe străzile și piețele orașului domnia cea mai orientală agitație, provocată de comercianți. El furnisă între altele și așa numitul *cilicium*, o stofă mult întrebuințată în Orient, groasă, și aspră făcută din părul caprelor ciliciene.

În sfârșit Tarsus era un renumit centru de *știință* și *artă* pe la începutul erei creștine. Martor e Strabo (66 a. Hr.—24 p. Hr.), care ne spune, că locuitorii Tarsului aveau atâta râvnă pentru filozofie și toate celelalte științe, încât cetatea

¹⁾ Anabaza I n. 23 - 27; I 3 n. 1. Cyrus a stat 20 zile în Tarsus.

²⁾ Quinti Curtii Rufi, De rebus gestis Alexandri III 4 - 5.

³⁾ Cicero, Ep. ad Atticum V 20: „Iter in Ciliciam feci per Tauri pylas. Tarsum veni a. d. III. Non. Octob.“

⁴⁾ Plinius Secundus (23 - 79 d. Hr.), Naturalis historia V 22 (al. 27).

lor întreacă Atena și Alexandria și oricare alt oraș, renumit pentru școlile sale. Tot dela Strabo avem și interesanta notiță caracteristică, despre studenții din Tarsus: ei sunt cu toții indigeni; după terminarea studiilor în Tarsus, se duc prin alte țări spre a-și completa știința; după completarea științelor însă nu se mai întorc în patrie, ci rămân prin străinătate; astfel Roma e plină de Tarseni; însuș învățătorul lui August — Athenodorus — era un filozof din Tarsus¹⁾.

Aceasta este însămnătatea geografică, istorică, comercială și culturală a Tarsului. Cea mai strălucitoare și cea mai neperitoare glorie a acestui oraș stă însă în faptul, că într'însul s'a născut sf. Pavel, Apostolul neamurilor²⁾, care aveă menirea să pună în mișcare toată lumea păgână și să ducă numele lui Isus dela răsărit până la apus și să răspândească pe toată suprafața pământului noua cultură cerească a sufletelor, adusă pe pământ de însuș Fiul lui Dumnezeu.

Faptul, că acest neînvins luptător al creștinismului s'a născut în Tarsus, stă azi mai pe sus de orice îndoială, cu toate că sf. Ieronim amintește o mărturie contrară și cu toate că pe timpul lui Baroniu era aproape obștească părerea, că Apostolul s'a născut la Gișala în Galilea³⁾. Nu se slăbește adevărul acestui fapt nici prin aceea, că și în timpurile noastre se mai găsesc unii — ca Krenkel —, cari sunt de părerea contrară. Sfântul Ieronim are următoarea notiță despre originea sfântului Pavel: Apostolul s'a născut la „Giscala“ în Iudea; părinții lui au părăsit acest orașel, atunci, când Iudeii, după cucerirea acelei regiuni și distrugerea de către Romani a Gișalei, s'au împrăștiat prin imperiul roman; Pavel a însoțit pe părinții săi, cari s'au stabilit în Tarsul Ciliciei⁴⁾. — Dar însuș Ieronim *respinge* — sub titlul de „fabula“ — această notiță, pe care a găsit-o și a raportat-o credincios, cum se cuvine unui istoric. Și cu tot dreptul: căci la cucerirea Gișalei de către Titus și la împrăștierea Iudeilor din imperiul roman, Pavel nu mai era în viață! Ce se alege așadar din notița dela sf. Ieronim? Imi pare, că dacă o

¹⁾ Strabo, Geografia XIV. 5, 11–15.

²⁾ Apostolus gentium = apostolul „neamurilor“ (goim).

³⁾ Caesar Baronius, Annales ecclesiastici I ad ann. 36 n. 7. „Hactenus ea opinio invaluisse videtur, ut Paulus Gischalae Iudaeae oppido natus sit: idque auctore S. Hieronymo omnibus affirmantibus“.

⁴⁾ Hieronymus. De vir. ill. c. 5; în comentarul său la epistola către Filimon ad vers 23 completează notița și-o numește fabulă.

desbrăcăm de fabulă, ne rămâne un sâmbure istoric: părinții sf. Pavel se trag din Gișala Galileei, pe care părăsindu-o de bună voie, s'au stabilit în *Tarsus*, unde s'a născut Pavel. Dar că Pavel s'a născut la Gișala, e evident o fabulă, căci sfântul Pavel însuș ne spune lămurit: „Eu sunt Iudeu, născut în *Tarsul Ciliciei*“¹⁾; apoi Domnul, vorbind către Anania despre Pavel, îl numește „Saul din *Tarsus*“ sau „Saul *Tarseanul*“²⁾; în sfârșit Apostolul mărturisește cu fală în fața autorității romane: „Eu sunt Iudeu din *Tarsus*, cetățean al renumitei cetăți din Cilicia“³⁾. *Tarsus* așadar se poate fâli cu Pavel, precum Pavel se fâleă cu *Tarsus*.

Aceasta e cea mai strălucitoare și cea mai neperitoare glorie a cetății, a cărei cultură a avut un mare răsunset în sufletul Apostolului. Celelalte măreții ale *Tarsului* au apus în mare parte⁴⁾ sau zac sub ruinele vremii; veșnic însă rămâne renumele, că din acest centru de cultură a eșit acela, de al cărui nume va răsună pururea lumea întreagă, de oarece câtă vreme va exista biserica lui Hristos pe globul pământului nostru, totdeauna se va vorbi, din tată în fiu, despre „*Pavel din Tarsus*“.

Dr. IOAN FERENȚ.

Antagonismul greco-bulgar.

»*Tzerkovny Viestnik*« din Petersburg publicase într'unul din fasciculele a. 1912 un articol, în care preamărise noua cruciată a statelor creștine din Balcani contra panislamismului, care inactivează în chipul acesta alianța politică-religioasă a lumii greco-slave. Iar periodicul grec din Alexandria »*Pantainos*« socotea într'un alt articol, publicat în coloanele sale, alianța quadruplă de o minune a Provedinții și înălță imnuri de laudă în fața sentimentului profund religios al popoarelor ortodoxe, care în ora de supremă încercare uită frecările naționale, antitezele in-

¹⁾ Fapte, 22, 3: γεγεννημένος ἐν Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας. Acesta-i argumentul hotărîtor.

²⁾ Fapte 9, 11: Σαῦλος Ταρσεύς.

³⁾ Fapte 21, 39: Ταρσεύς.

⁴⁾ Astăzi *Tarsus* are vre-o 18,000 locuitori; cei mai mulți mahomedani, o parte schismatici armeni, restul: armeni catolici; există o biserică catolică închinată sfântului Pavel; Iudei sunt puțini.

tereselor pământești și aliându-se se luptă cu energie ne'nfrântă la umbra Crucii contra dușmanilor de moarte ai creștinismului.

Ca să dovedească, că această alianță a Grecilor și a Bulgarilor este efemeră și va încetă numai decât după încheierea păcii, părintele Aureliu Palmieri scrie două articole foarte instructive în »Revista internazionale di scienze sociali e discipline auxiliare« în nr.ii din Decembrie 1912 și Februarie 1913. Cred a fi oportun să schițez în linii generale acești doi articoli.

Conflictul greco-bulgar începe deja din jumătatea a doua a veacului al IX. zice istoricul bulgar Boian în opul »Les bulgares et le patriarche oecuménique, ou comment le patriarche traite les bulgares« Paris, 1905, p. V. De fapt, când Bulgarii se întoarseră la creștinism prin stăruințele lui Boris și acesta se îndreptă către Constantinopol, să-i dea arhiepiscop și preoți naționali, cari se priceapă lipsele poporului și să promoveze interesele țării, nu primiră de aci nici arhiepiscop bulgar, nici grec, nici nu li-se împărți țara în dieceze, ci li-se trimiseră pe cap numai clerici greci, cari tractau pe neofii ca pe niște iloți și se îngrijeau să-i stoarcă cât mai bine. Numai după ce Bulgarii se îndreptară către Papa Nicolau I din Roma și acesta le îndeplinî cererea mai bine, se gândi și Constantinopolul să satisfacă cererile lor, trimițându-le la anul 870 un arhiepiscop și vre-o zece episcopi: simburele bisericii autocefale bulgare. Sub țarul Simeon (893—897) arhiepiscopul bulgar primi apoi și titlul de patriarh.

După moartea lui Basiliu II. Bulgaroctonul (976—1025) începe însă numai decât intriga bizantină, care cearcă să nimicească caracterul bulgar al patriarhatului de Ohrida.

Incepură mai întâiu prin eliminarea prelaților bulgari din slujbele înalte ale ierarhiei bisericii bulgărești, prin ce patriarhatul de Ohrida devine completamente supus jurisdicției spirituale și politice a eienismului. Zăgaz pune tendențelor eleniste pe scurtă vreme numai patriarhatul bulgar catolic înființat de Inocențiu al III în Tirnovo la 1204. Dispare, dar deja grecizat, la an. 1393, când Turcii ocupă Tirnovo cu forța armată.

Dând Mohamed II prin firmanele sale preponderență patriarhului ecumenic și eienismului asupra tuturor creștinilor imperiului, soarta Bulgarilor se înrăi și mai tare. Grecii se nizuiră să nimicească și umbra de autonomie religioasă ce avură, purtând veacuri dearândul luptă pe viață și pe moarte contra patriarhului din Ohrida, pe care îl prăbușiră în sfârșit la an.

1767, încorporând ca părți întregitoare ale Patriarhiei, Ohrida cu scaunele sufragane: Castoria, Pelagonia, Vodena, Korytza, Belgrad, Strumnitza, Grevena, Sisanion, Moglena, Prespa, Dibro, Khora și Veles. Nu trebuie să amintesc, că în acest răstimp liturghia slavă și vechia literatură bulgară ieșiră din uz cu desăvârșire; că Grecii, episcopi, preoți și monahi, declarau folosirea limbei slave de *sacrilegiu*, și nimiciau cu adevărată furie de maniaci orice monumente vechi ale acesteia; că, — precum povestește arhimandritul rus Antoniu — Grecii au ars bibliotecii întregi de codici slavi spre a șterge orice urmă a dominației bulgare în Macedonia. Nici nu trebuie să amintesc faptul, că Grecii n'au înființat nici o școală pe seama Bulgarilor, în urma cărei împrejurări Slavii veacului al XIX socotiau deja limba bulgară de limbă moartă. Prelații și preoții greci mulgeau apoi poporul bulgar până la sânge, maltratau pe preoții bulgari bătându-i și folosându-i chiar în servicii de robotă prin grădinele și chiar grajdurile lor. Condiția bisericii bulgare eră vrednică de toată compătimirea.

Mântuirea îi veni de la călugări din mănăstiri. Primul apostol al Bulgarilor a fost Paisie, care în 1762 scrie cartea »Istoria slavă-bulgară, a popoarelor, a țărilor și a sfinților bulgari« și mai întâiu cutreeră toate satele bulgare, redeșteptând pretutindenea simțemântul național. De aci încolo urmează o serie întreagă de apostoli: Sofroniu episcopul din Vratza (1739--1815), Cirii Monahul din Rylo, care ne spune între altele că în întreg districtul din Vodena nu erau decât 15 preoți și că lui nici nu-i ajunge timpul să boteze toți copiii și să îngroape morții. Venelin istoricul rus (1829), și călugării din mănăstirile Khilandar, Rylo, Zografos (pe muntele Athos), cari fac adevărată apostolie prin satele bulgare, fondând pe lângă mănăstirile lor școli, și reînviind monumentele literaturii primitive slave. În anul 1835, cu toată opoziția mitropolitului grec Ilarion se ridică în Gabrowo primul gimnaziu bulgar, iar între 1835—45 se ridicară mai bine de 50 școli bulgare. La anul 1839 se înființează la Salonic prima tipografie bulgară; la 1840 a doua în Smirne; la 1843 a treia în Constantinopol. Cu redeșteptarea sentimentului național se iviră și zorile libertății bisericii bulgare. La a. 1849 se edifică prin Ilarion prima biserică bulgară chiar în Constantinopol celebrându-se între zidurile ei liturghia slavă. În 1857 bulgarii cer deja guvernului turcesc să fie puși pe același

picioar cu grecii în organizația bisericească. Dar consiliul național al patriarhatului din 1858 nu le împlinî nici o cerere.

Și după acest an continuară Grecii să le facă zile amare Bulgarilor, abdicând mai bine mai mulți patriarhi ecumenici, decât să satisfacă cererile Bulgarilor cum poftea și guvernul otoman, până când vine Subliina Poartă, și la 28 Februarie 1870, prin marele vizir Ali Pașa constituie prin firmanul emanat dela sultan, Magna charta esarhatului bulgar, biserica națională bulgară, care își capătă în a. 1872 și șef religios, în persoana lui Antim episcopul din Vidin.

De atunci ură și dujmănie pe vieață și pe moarte între Greci și Bulgari până în ziua de astăzi. Alianța lor de azi e numai efemeră. Grecii văd în Bulgari pe *dujmanii idealului lor național, a panelenismului* în peninsula balcanică, mai ales în Macedonia.

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU.

Cum convertește ortodoxia?

Cazul despre siluirea conștiinței religioase alor vre-o 300 de catolici albanezi, făcuți ortodoxi cu patul puștii, care, deși nu oficios, se confirmă destul prin scrisul nedesmintit al tuturor gazetelor — este o nouă dovadă, cum convertește ortodoxia. Aceste „conversiuni“, uciderea călugărului misionar Palici, și alte multe barbarii, de cari se îngrozesc văile Albaniei și munții românești ai Pindului, conving tot mai mult lumea creștină, că popoarele ortodoxe din Balcani nu au avut dreptul să spună, că pornesc o luptă sfântă. Fanatismul orb, lipsit de orice duh evanghelic, cu care se aruncă asupra celor „neortodoxi“, în a căror religie deosebită deja de acum văd o piedecă a asimilării etnice, revendică pe sama ortodoxiei acuza făcută de patriarhul Antim VII misionarilor catolici, că „ar abandonă calea convingerii și a disputei, machinând deosebite proceduri de seducere pentru ca să răușească scopurile lor de prozelitism“. (Cfr. răspunsul dat Papei Leo XIII la enciclica „Praeclara gratulationis“ din 20 Iunie 1894, în cauza unirei bisericilor). Preoțimea ortodoxă, care a comandat la Djakovar armata sârbo-muntenegrină asupra bieților catolici albanezi, a dovedit de nou, că biserica *ortodoxă*, și nu cea catolică

poartă convingerea religioasă în vârful sulitelor și în tăiușul săbiilor.

Dar chestia e, că acest caz nu e unicul, și nici nu e cel dintâiu. Modul de „convertire“ dela Djakovar se obișnuște de veacuri. In cele următoare vom schiță câteva date mai însemnate.

Țarevna Rusiei Catarina II, astuta și sângheroasa țarevnă, îndată ce a ajuns în posesiunea Ucrainei, Wolhyniei, și a Podoliei, slobozi asupra Rusiei-mici o armată de preoți fanatici însoțiți de bande de soldați recrutați dintre cele mai sălbatice popoare ale confiniilor. Și în vreme ce preoții predicau, soldații își țineau gata armele; cazacii susțineau pe vârful sabiei argumentele misionarului ortodox. Celor ce refuzau a se converti, le tăiau nasul, le scoteau dinții, le deschideau pântecetele. Unii autori compută la preste 200,000 numărul victimelor acestor bandiți sălbatici (Lescoeur, *L'eglise catholique en Pologne I*, 46.) Rapoartele oficiale rusești compută 50,000 de victime. Preoții, cari refuzau a trece la schizmă fură smulși din sînul parohiilor și a familiei lor, și pe urmă fură exilați sau masacrați. In acelaș timp Catarina însaș se lăudă de toleranța și iubirea sa față de toți. In anul 1793, cu ocaziunea împărțirii a doua a Poloniei, ea subscriă sărbătorește la Grodno angajamentul următor: „Maiestatea Sa Impărăteasa a toată Rusia făgăduște în mod irevocabil, în numele său și al urmașilor săi moștenitori, că va susține în veci pe catolicii romani, de ambele rituri, în posesiunea neconturbată a prerogativelor, a proprietăților și a bisericilor lor, în liberul exercițiu al culturii și a disciplinei lor“. (Tractatul de Grodno art. VIII). Dar peste câteva luni după aceea, prin o trăsătură de peană a suprimat toate diecezele unite din provinciile rutene, și prin o rafinărie de preversitate farisaică, în locul episcopiiilor de Luck, Wladimir, Chelm din Wolhynia, și Kamenita din Podolia, împopulate aproape exclusiv de catolici, pe cari le-a declarat de șterse, a instituit episcopii de Pinsk și Latitshev, în orașe unde nu aveau nici un singur catolic roman. Toate aceste s'au făcut cu scopul ca greco-uniții să nu-și mai poată restabili scaunul metropolitan catolic de Kiew. (Și de atunci greco-uniții din Rușia nici nu mai au mitropolie permanentă). Nu peste mult apoi popii și zaporogii au întreprins în numele Catarinei convertirea diecezelor suprimate. La moartea ei, întâmplată în 1796, adevărată cu trei ani dupăce a semnat angajamentul de mai sus, biserica ruteană e numai ruină. Prin astuția și cruzimea sa, Catarina a

ajuns să devasteze cinci dieceze, să dărâme 150 mănăstiri, să suprime 10,000 parohii și să smulgă dela sînul bisericii ca la opt milioane de catolici.

Ce să spunem apoi de țarul Nicolae I. (1825—1855)? El a desăvârșit opera Catarinei II. Domnia lui este un neîntrerupt lanț de aprige perzeuțiuni, cu scopul de a șterge cu totul unirea de pe teritoriul imperiului. Incepând dela anul 1826 pînă la moartea lui Nicolae, au urmat ucaze peste ucaze, prin cari s'a desființat organizarea bisericii unite, s'a șters episcopia de Luck, s'au șters mănăstirile bazilitane, și s'au secvestrat averile preoțimei unite. In multe părți a impus credincioșilor cu sila preoți neuniți, a șters toate colegiile și seminariile unite și a dat ordin (în 1835) ca teologii uniți să fie trimiși pentru terminarea studiilor la seminarul neunit „Alexandru Newsky“ din St.-Petersburg. Preoții și funcționarii ortodoxi rivalizau în brutalitate față de uniții „renitenți“. Mijloacele cele mai puternice de covertire le erau cnota și Siberia. Țarul îi recompenză; fiecare funcționar, care expedă o mie de persoane unite în exil, primea o distincție. Guvernatorul protestant de Witebsk, Sraeder, ca răsplată pentru 33,000 suflete unite, trecute cu forța la neunire, a primit dela țar 33,000 ruble și un loc de senator. Nu respectau sexul. Dovadă torturile îngrozitoare, cu cari au tractat pe călugărițele bazilitane din Minsk și pe eroica lor superioară, Irina Macrina Mieczyslawska. Nu respectau căruntețele. Dovadă tratamentele odioase față de sfântul abate al bazilitanilor de Kobron, Slobotski, omorît cu foamea. Nu respectau nici caracterul preoțesc. Dovadă cei 143 preoți uniți, pe cari fiindcă nu au voit să abjure unirea, i-au transportat în Siberia. Asemenea și pe sute de nobili și cetățeni.

Cine ar putea să cetească aceste pagini ale bisericii unite rusești, fără să se cutremure în toată ființa sa? Iată pentru ce și unii din ortodoxii mai umani din aceea vreme, s'au indignat de cele ce se petreceau. Așa G. Samarin scrie în 1842 tatălui său: „Noi, noi am devenit perzeuțători... și toată vătămarea ce am comis-o față de Roma, va cădea asupra noastră. E trist de tot“. Iar într'o altă epistolă: „E dureros a vedea cum se poartă ai noștri; câtă recredință, viclenie, perfidie și josnicie!“ (Rouski, Arkhiv, 1880, t. II 289 și 295).

Țarul Alexandru II (1855—1881) a continuat perzeuția. In urma manoperelor Catarinei II și ale lui Nicolae I. Rusia-albă și Rusia-mică oficios era deja fără episcopi, fără preoți și fără

credincioși uniți. Mai restau 260,000 uniți în regatul Poloniei. Alexandru II prin procuratorul său Tolstoi s'a apucat de muncă. Mănăstirile bazilitane le-a despoiat în mod brutal, și pe călugării aprigi apărători ai unirii i-a exilat. În 1872 li-s'a șters ultima mănăstire, cea din Warșovia. Pe preoții, cari nu simpatizau cu ortodoxia, îi alungau și îi înlocuiau cu preoți aplicați spre schizmă. Iar la anul 1875, Tolstoi biserica unită din regatul Poloniei a declarat-o solemn de ștearsă, iar biserica rusească ortodoxă de obligătoare pentru toți. (Cfr. Rapoartele konzulilor englezi, Mannofield și Webster din 1875).

De aici încolo perzecețiunile devin și mai aprige. Credincioșii uniți protestară, dar urmarea a fost: amende, încarcerări, punerea în furci, deportarea, torturile de tot felul, ba chiar și eșafodul. Uniții erau obligați la serbătorile ortodoxe și la primirea sacramentelor dela preoți ortodoxi. Eră vai de acel credincios ori preot unit, pe care îl află poliția, că întră în vre-o biserică latină, ori că stă de vorbă cu vre-un preot latin, ori că treceă granița Bucovinei ori a Galiției, pentruca să primească dela vre-un preot unit sacramentele. Oroarea multor credincioși uniți față de popama ortodoxă era așa de mare încât, în neputința de a-și căpăta preoți uniți și de a-și deprinde legea catolică, mai bucuros trăiau fără sacramente și fără mângăerile religiunii, decât să primească sacramentele din mâni ortodoxe, ba s'a dat caz că o mamă, silită cu forța să-și boteze copilul la preot ortodox, mai bucuros și-a sugrumat copilul decât să îngăduie așa-ceva.

Atât eră de tristă situația bisericii unite din Rusia, sub domnia lui Alexandru III și Nicolae II! Procuratorul sf. Sinod de sub Nicolae II Pobedenoscev a urmat în duhul lui Tolstoi și prin ucazul din 14 Iulie 1898 a reînویت legea din 1875 în senzul căreia toți uniții din imperiul rusesc sunt declarați de membrii ai bisericii ortodoxe rusești.

Așa știu converti frații nostri ortodoxi! Ba în zelul lor au ajuns până, acolo încât cu putere armată au silit chiar și pe tatarii muzulmani de pe lângă Wolga și pe păgânii Siberiei, să treacă la ortodoxie.

Și grație acestor silnicii, pe urma ucazului de libertate religioasă din 30 Aprilie 1905, zeci de mii de tatarii muzulmani, botezați cu forța, s'au reîntors la vechea lor credință păgână (cfr. mai pe larg la Palmieri, *La Chiesa russa* p. 460—510; precum și: *Echos d'Orient*, t. X. 1907, p. 309).

De altă parte vechii uniți, înjugați cu sila la jugul ortodoxiei, au făcut adevărate minuni. Dela eliberarea edictului de toleranță, în decurs de o lună, două, în Minsk au trecut la unire 15,000 suflete; la Wilna 26,000; iar în guvernamentele Lublin și Sjedlez cifra celor convertiți este până la 150 mii. Și preste tot dela 17 Aprilie 1905 până în 1 Ian. 1910, după statistica ministerului de interne rusesc au părăsit neunirea 232,851 suflete. Iată la ce rezultate ajung frații ortodocși cu convertirile lor silnice!

Nu e eschis, că ortodoxii vor mai repeți și în alte părți ale fostei Turcii europene procedurile lor dela Djakovar, dar putem spune cu siguranță, că o biserică care are atari apucături muscalo-sârbești, nu are viitor. Vor fi poate între revistele ortodoxe și de acele, cari vor cercă în fel și chip să escuze ori chiar să îndreptățească procedeul dela Djakovar, dar revistele cu simț mai creștinesc vor tăceă, compătîmind.

Iar dacă ar fi între noi de cei slabi de credință ori chiar indiferenți, îi îndrumăm, să meargă în pustiile sălbatice ale Asiei, Africei, și ale Australiei și văzând ce activitate vie desvoaltă acolo, cu primejdia vieții, preoții înarmați numai cu iubirea lui Hristos ai bisericii catolice, pentru convertirea păgănilor, să facă asămănare între misiunile catolice și ortodoxe și se vor convinge, care biserică împlinește cu fidelitate porunca Mântuitorului, cuprinsă în criteriile adevăratei biserici a lui Hristos: „Mergând învățați toate popoarele“, cea catolică ori cea ortodoxă?

Armele misionarilor catolici sunt: nutrirea dragostei față de Hristos și picurarea și întărirea convingerii religioase în inimile credincioșilor. Cucerirea minții și a inimii: iată deviza misionarilor adevăratei biserici!

VIRGIL POP.

CRONICĂ.

Activitatea reuniunii de misiuni a arhidiecezei noastre, ale cărei cele mai invederate roade sunt reuniunile similare, cari în timpul din urmă au luat ființă și în diecezele noastre sufragane, este iarăș în plină curgere. Timpul atât de potrivit pentru renașterea sufletească a credincioșilor, care este acela al sf. Păresemii, nu rămâne nici anul acesta neexploatat.

Credincioșii noștri din *Uioara-Murășului, Băgău, Cătina, Reghinul-săsesc, Făgăraș, Fildul de mijloc* ș. a., unde s'au ținut deja, sau se vor ține de aci încolo seriile sistematice de cuvântări religioase, cari se numesc misiuni sacre, se înșiiă anul acesta și ei între accia, cari pot spune cu mândrie adevărată, că au avut prilejul de a-și scălda sufletul în baia harurilor cerești, care este și trebuie să fie un adevărat deliciu pentru oricare creștin cum se cade.

În această mișcare de apostolie modernă a reuniunii noastre merită deosebită pomenire împrejurarea, că se găsesc preoți harnici și înțelegători ai rosturilor ăstorfel de frământări sufletești în *toate* părțile arhidiecezei, așa, că azi-mâne abia se va mai găsi vre-un colț, unde să nu fi rășbit vestea binefacerilor, ce rămân pe urma ostenelelor așa numiților „misionari“, și așa cu încetul vieța religioasă a credincioșilor noștri — deocamdată bineînțeles numai a păturei neinteligente — va lua o nouă înfățișare.

Călăuziți de acest gând al unei mai intensive și mai conștiente vieți religioase, nu putem îndemna în deajuns preoțimea noastră să îmbrățișeze cât mai călduros idea, care stă la temelia reuniunii noastre, sprijinindu-o pe toate terenele. E vorba, că la proxima adunare generală, statutele ei să fie așezate pe o bază mai reală și mai potrivită cu necesitățile unei conștiințe religioase în plină dezvoltare. Ar fi deci foarte de dorit, ca până atunci numărul membrilor ei să fie cel puțin îndoit mai mare ca cel de azi.

„Mensis quidem multa, operarii autem pauci! (ar.)

*

Inceputul festivităților jubilară din Roma s'a făcut, conform programului, în 30 Martie și anume în catacombele *S. Callisto* și *S. Domitilla*. Ele au fost aranjate cu concursul special al reuniunii „Collegium Cultorum Martyrum“, întemeiate în 1879, cu scopul de-a promova cultul martirilor în acele locuri unde au suferit martiriu, respective unde sunt înmormântați.

Jubileul constantinian s'a început prin aceste festivități ținute deasupra mormintelor martirilor pentru motivul, că deoparte chiar sângele martirilor, cari zac în catacombe, a pregătit biruința Crucii, iar de altă parte pentru că papa *Melchiade* (sau mai corect: *Miltiade*, 311—314), care a domnit pe vremea edictului din Milan, este înmormântat chiar în catacombele *S. Callisto*.

Ce privește înseși festivitățile, ele au fost de-o pompă și strălucire cum singur în Roma, acest leagăn al creștinătății, se poate desvoltă. Sf. liturghie celebrată înainte de amiazi în cripta-Miltiades, ale cărei cântări au fost susținute de corul minunat al Salvatorianilor, a oferit miilor de ascultători, cari nu puteau fi cuprinși în coridoarele iluminate și împodobite cu transparente de reamintiri istorice (labarum ș. a.), pe lângă înălțarea sufletească și o prea frumoasă manifestație a cinstei pe care Biserica catolică știe să o dea martirilor săi. Cuvântarea ținută după liturghie de prof. *Marucchi*, vestitul arheolog, asupra însemnătății acestui praznic, a exhaustat programul antemeridian.

Și mai mareț a fost programul de după amiazi, care s'a îndeplinit *deasupra* pământului sfințit de sângele martirilor. S'a ținut adevca o procesiune theophorică (cu sf. sacrament al euharistiei), care va rămâneă multă vreme neștearsă în amintirea tuturor participanților. Ea a pornit din bazilica S. Domitilla și oprindu-se pe câmpia, care se întinde deasupra catacombei S. Callisto — pentru a se da binecuvântarea —, a parcurs Via Appia, ajungând printre monumentele păgânătății romane la bazilica S. Sebastiano, unde s'a oficiat un Te-Deum, împărțându-se de nou binecuvântarea euharistică. Elevii tuturor colegiilor latine și orientale (grecesc, armenesc, copt, sir, șcl.), cari, însoțiți de superiorii lor, au participat în hainele lor de deosebite colori, amestecându-se cu membrii atâtor reuniuni de pietate și cu mulțimea imenză de cucernici peregrini, au făcut, ca și cei mai îndârjiți dușmani ai lui Hristos, să înțeleagă, măcar pe un moment, că triumful împăratului împăraților întunecă toate conductele triumfale de pe calca Appia ale împăraților păgâni de pe vremuri..

În urma legilor dușmănoase Bisericii miile de elevi ale școlilor din Roma, cari trebuie să crească fără a putea primi în școli instrucția religioasă, n'au putut participa în corpore, dovedindu-se, că triumful Bisericii și a Crucii încă nu e deplin. Dar, cine știe, poate tocmai jubileul acestui an, să fie chemat ca și inimile păgânilor moderni să le aducă la închinarea sfintei și de vieață făcătoarei Crucii. (ar.).

*

Congresul social-creștinilor din Ungaria s'a ținut anul acesta în Budapesta la 25 Martie. Mișcarea social-creștină maghiară este legată de numele prelatului Dr. Alexandru

Giesswein, până acuma singurul deputat al partidului social-creștin în camera ungară. Toată ființa acestui om de o cultură cu adevărat europeană, este o întrupare a ideilor social-creștine și așa nu e mirare dacă mișcarea pornită de el, dar cerută de spiritul vremii, prinde rădăcini tot mai trainice, cu toatecă e stânjenită foarte mult de partidul poporal, care tot mai crede, că are îndreptățirea să monopolizeze, în cadrele îngustului ei șovinism, politica făcută pe baze creștine. Influența hotărâtoare, pe care o poate avea asupra viitorului *creștin* al Ungariei, puternicul partid social-creștin din Austria, va face, credem, ca partidul poporal nu peste mult să fie absorbit de cele câteva mii ale social-creștinilor de azi.

Congresul ținut în acest an a fost cercetat de aproape 500 de delegați, cari reprezentau nu mai puțin ca 6533 de membrii, împărțiți în șase secții. S'a discutat într'insul asupra felului cum ar trebui purtată lupta pentru reforma dreptului electoral și contra nouelor legi de dare, cari sunt atât de potrivnice idealelor democratice. Nu au rămas neatinse nici momentele religioso-morale, cari trebuie să străbată toată organizația social-creștină, stăruindu-se în deosebi asupra asigurării unei bune educații religioase pe sama ucenicilor de meserii.

Din toate aceste reese, că mișcarea democrației creștine se desvoaltă până acum și în țara noastră în cadrele acele, cari sunt potrivite să aibă toate simpatiile noastre. Iar cât pentru viitor, personalitatea canonicului *Giesswein*, căruia congresul i-a votat deplină încredere, ne dă o garanță sigură, că această frumoasă mișcare va rămâne și pe mai departe credincioasă idealului său: de-a promovă binele comun pe temeiul adevăratei democrații, care este cea evanghelică. (ar.)

*

Roadele școlii fără de religione. Cetim despre un cestionar pus de ziarul „*Figaro*“ cetitorilor săi, privitor la pricina creșterii bătătoare la ochi a numărului criminalilor tineri.

Vestitul avocat Robert din Paris confirmă întâiu de toate adevărul, că cele mai multe crime mari din ultimul sfert de veac au fost săvârșite de oameni tineri, ori chiar de copii. Cauza, o spune Robert, este influența nefastă a alcoolului, educația rea și neîndestulitoare în familie, sdruncinarea legăturii familiare și multele divorțuri și lipsa desăvârșită a oricărei idei religioase. Tinerimea franceză de azi părăsește școala, cu o

cultură degenerată, rău pricepută și defectuos asimilată, disprețuește munca și toată nizuința ei se concentrează în omorîrea timpului, în „dolce far niente“.

Criminalistul vestit Bertillon aduce vorba la zicala veche: inaugurați o școală și veți închide o temniță — pentru ca să spună apoi că vorba aceasta a fost adevărată până acum 25 de ani. Dela introducerea școlii curat civile, neutrale, fraza și-a pierdut valoarea.

Cunoscutul pedagog francez Payot face observarea: dacă lipsește vizitiul, caii vor duce căruța unde le place. Instrucția fără de educație și educația fără de religie sunt — non sensuri! — În sfârșit un bărbat de stat al republicei, Dehorme, recunoaște însuși: nu ne-a succes să construim o morală, fără de Dumnezeu! (m.)

*

Din analele catolicismului din Rusia. Astăzi, când toată lumea stă uimită în fața barbarelor mijloace de propagandă ortodoxă, cari se întrebuintează în Balcani, — nu va fi credem lipsit de interes, să cunoaștem numărul acelor, cari pe urma manifestului împărătesc din 30 Aprilie 1905 au părăsit ortodoxia rusească, trecând la catolicism. Datele noastre, cari le dăm după revista polonă din Cracovia „Czas“ (Nr. 371 din 16 August 1912) înfățișează trecerile întâmplare în decursul anilor 1905—1909 inclusive, așadară într'un timp de abia 5 ani. Ele aruncă o vie lumină asupra puterii atractive a ortodoxismului, care îndatăce nu mai stă cu cnota la spatele pravoslavnicilor săi credincioși — numai decât părăsesc cu miile Biserica, în care a trebuit să între și să rămână fără voia lor.

Numărul celor catolizați în decursul acestor 5 ani, după guvernamente se împarte în felul următor: Lublin 50,688 persoane; Siedlce (Sjedlez) 100,751; Suwalki 14,308; Warșovia 590; Grodno 4668; Minsk 15,556; Mohilew 1530; Wilna 26,700; Witebsk 4486; Kowno 1160; Kiew 1982; Podolia 5074 și Wolhynia 5378. Cu totul nu mai puțin decât 232,851 de persoane. Afară de aceștia, cari au trecut prin toate formalitățile de sine înțelese nu prea ușoare, ale biurocrației rusești, sunt foarte mulți și de aceia, cari au făcut numai trecerea biserică și astfel în registrele oficiale ale statului trec de pravoslavnici, cu toatecă ei mărturisesc credința catolică și au rupt deja orice legături cu mărita biserică a țarului.

Cifrele de mai sus, mai ales acum în zilele noastre, când convertirile „balcanice“ ne lămuresc deplin asupra lor, nu au lipsă de nici un comentariu. Ele grăesc dela sine. (ar.).

*

Fundațiune pentru cultura poporului român. Dela Timișoara vine vestea unei generoase fapte a avocatului Em. Ungurean. Aproape 400.000 cor. a destinat acest om, inzeștriat cu o rară intuiție pentru trebuințele actuale ale poporului nostru, pe sama culturii păturei de jos, a țeranului nostru, pentru cărți și pentru școli de tot soiul pe sama lui.

Acuma când pe sama clasei culte avem o samă de fundații, la consistoriile și la societățile noastre de cultură, în vreme ce, abstrăgând dela susținerea școlilor noastre, neproporționat de mică este suma menită pentru cultivarea poporului de rând, cu un măreț gest de îndrumare, avocatul Em. Ungurean atrage atențiunea lumii românești și mai ales a viitorilor filantropi ai noștri spre o investiție din cele mai roditoare a capitatului, ce inima lor darnică ar fi gata să-l pună pe altarul națiunii.

Omagiile noastre Dlui E. Ungurean! Pilda bună a Dsale dorim să aibă nenumerați urmași! (m).

Cărți și reviste.

Dl *Marin Theodorian-Carada* a adunat în două volume mari de peste 500 pagini *Discursurile politice* ale prietinelui său *Vasile Lascar*. Ele îmbrățișează o epocă de 22 ani (1884—1906) și ne prezintă ca într'un preafrumos mozaic o vie icoană a frământărilor politice ale acestor vremi nu de mult apuse, cari vor rămâne pentru totdeauna de-o fundamentală importanță în istoria consolidării tinărului regat român.

Importanța, pe care discursurile lui Vasile Lascar o au pentru cunoașterea epocii sale, este cu atât mai mare, cu cât acest genial bărbat de stat a ținut în mai multe rânduri portofoliul ministerului de interne și așa a fost în măsură de-a putea da el însuș directiva în chestiile atât de vitale pentru țară ale lucrărilor interne. De aceea va înțelege oricine, că munca dlui Theodorian, care a mai și adnotat, ici-colea, aceste discursuri, nu este numai un prinos adus memoriei prietinelui, ci o reală contribuție la istoria regatului dunărean.

Cele două volume ale dlui Theodorian costă 10 lei, și se pot avea prin oricare librărie. (ar.).

Cărți întrate la redacție.

N. Dobrescu, Istoria Bisericii române întocmită pentru clasa a VII-a de seminar. Vălenii de munte 1913. Prețul: lei 2'50.

Ioan Genț, Mângăierea sufletului. Carte de rugăciuni pentru tinerimea greco-catolică. Ediția II. Oradea-mare 1913. Prețul 0'64—2'50 Cor., după calitatea legăturii.

TELEFON.

B. Gherla. Sunteți în rătăcire. Noi prin »Telefonul« din Nr. 5 nici decât n'am intenționat să *decidem* chestia cuminecării preotului dela »liturghia înainte-fințitelor«, știind foarte bine, că acest lucru cade în competența Ordinariatelor. Noi am spus numai, că »pentru delăturarea oricăru scrupul«, pe care găsim, că cu drept cuvânt poate să-l aibă cineva »*cuminecându-se* după obicei« (cum zice rubrica!) și *cu vin neconsacrat* din potir, — »e mai bine, dacă se cuminecă singur sub forma pâinii, neluând din potir nimic până la »consumarea« dela sfârșitul liturghiei«. Cuvintele introductive: »e mai bine«, credem noi, nu pot îndreptăți pe nime, să ne învinuiască cu aceea, că am trecut peste marginile competenței noastre, *dărîmînd* o chestie, care cade în competența altor foruri. De altă parte însă nime nu ne poate lua în nume de rău, că în această chestie, privitor la care »rubrica« vorbește cu mult mai puțin clar, decum se crede, și în care forurile noastre competente cred, că nu au datorința să dea o lămurire, — am îndrăznit să emitem o părere *doctrinală*. Mai amintim apoi și aceea, că prin cuvintele »singur sub forma pâinii« am înțeles: trupul și sângele Domnului Hristos, în forma cum zace pe disc, în opoziție cu *vinul*, care este în potir. Așadară a fost cât se poate de departe dela noi intențiunea de-a spune, că pe disc D. Hristos nu ar fi de față și sub forma sângelui, cu care forma pâinii este imbibată din Dumineca precedentă. Admitem, că am fi putut să ne exprimăm mai limpede, dar e sigur și aceea, că cuvintele ce urmează »neluând din potir nimic« lămuriau deplin adevăratul înțeles al cuvintelor noastre. Dacă pe urma acestor șir., scrise singur cu gândul de a lămuri punctul nostru de vedere, va veni totuș vre-o interpretare autentică (a rubricii), care s'ar opune părerii noastre, e prea firesc, că am abandonă părerea susținută, supunându-ne acelei interpretări, care ar tranșă chestia definitiv. Un lucru, care numai dori îl putem.

SUMARUL:

Senior: Nemulțămiiții dela Hajdudorog. — **Dr. Victor Macaveiu:** Turcii și religia lor. (I). — **Dr. Ioan Ferent:** Locul nașterii sfântului Pavel: Tarsus. — **Dr. Alexandru Nicolescu:** Antagonismul greco-bulgar. — **Virgil Pop:** Cum convertește ortodoxia? — **Cronică:** Activitatea reuniunii de misiuni (ar.); Inceputul festivităților jubilarie din Roma (ar.); Congresul social-creștinilor din Ungaria (ar.); Roadele școlii fără de religiune (m.); Din analele catolicismului din Rusia (ar.); Fundațiune pentru cultura poporului român (m.). — **Cărți și reviste:** Mariu Theodorian-Carada: Discursurile politice ale lui Vasile Lascar (ar); Cărți întrate la redacție. — **Telefon.**

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.